

Gunvor Øwre

MARTA

Gunvor Øwre

MARTA

Marta Blom

INGRID ØVRE WIIK

Harald Blom

WILFRED BREISTRAND

Ellen

Astri

} døtrene deira

KARIN HELENE HAUGEN

TRINI LUND

Hector

BJØRN SUNDQUIST

Omsett til nynorsk av

Regi:

Scenografi:

Inspisient:

Rekvisitør:

Sufflør:

ARNA HAMMERSMARK

ARNA HAMMERSMARK

KJERSTI FJELDSTAD

KRZYSZTOF SELIGA

IVAR VASAASEN

MAGNHILD ANDERSEN

Urpremiere 20. januar 1977

Ein pause

GUNVOR ØVRE SVARAR

(Da H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) bestemte seg for å gi ut Gunvor Øwres skodespel «Marta» – boka kom i fjor! – fekk forfatterinna tilsendt eit skjema frå forlaget, der ho vart beden om å svare på spørsmål. Svara skulle kunne nyttast i informasjonsmateriale frå forlaget. Nedanfor nokre av desse spørsmål og svar.)

Fullt namn: Gunvor Øwre.

Fødselsdato og fødestad: 7. april 1910, Gravdal i Laksevåg.

Utdanning: Etter artium, Hallings journalistiskole.

Yrke/stilling: Skribent/omsetjar.

Tidlegare bøker: Ingen.

Kvifor byrja De å skrive? Å skrive ned mine refleksjonar og innfall vart svært tidleg ei naturleg uttrykksform for meg.

Det første litterære forsøket? Eit reisebrev frå ein skitur i Sirdal med tittelen «Jumbo», trykt i Stavanger Aftenblad.

Kva er det De vil med forfatterskapen

Dykkar? Mellom anna freiste å syne korleis det i røynda er å vere kvinne i samfunnet – i dei interpersonelle relasjonane òg. Elles skriv eg når eg har ei stund for meg sjølv, av lyst, ofte under tvang – eg eksperimenterer (til stor glede for meg sjølv) med rytme og form.

Forfattarar og litterære eller filosofiske retningar som De i særleg grad har vore opptatt av? Litteratur har frå eg gjekk i folkeskolen vore og er mi største interesse. Alle former – men især

(Foto: Sjøwall)

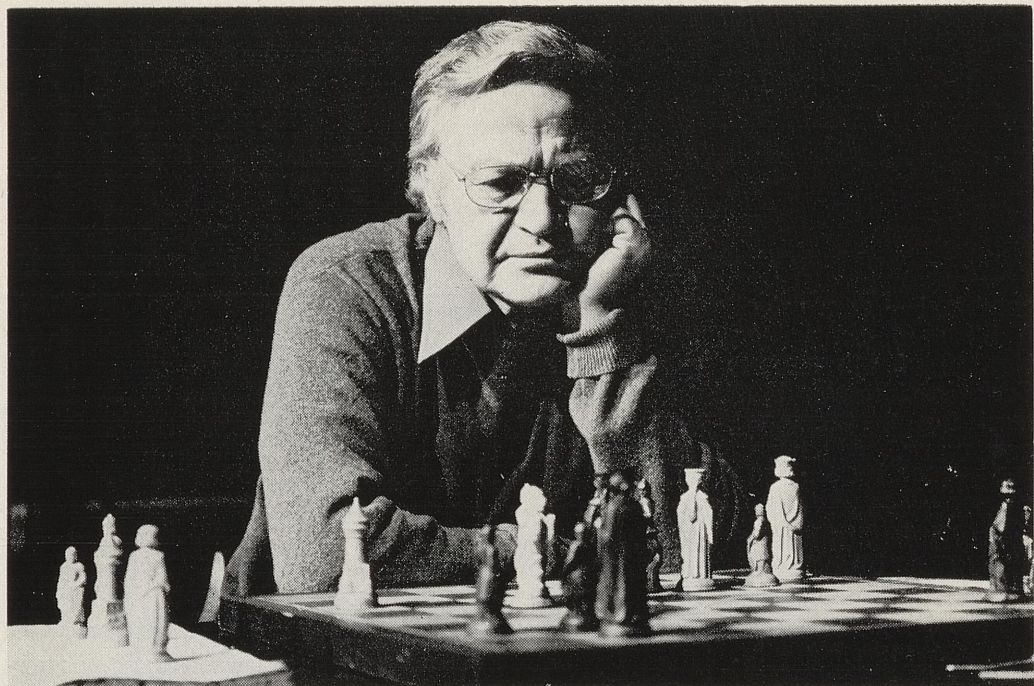
dramatikk, lyrikk og likeins samfunnskritiske verk. Som pasifist har Gandhis **ikkjevaldslære** vore til stor hjelp for meg. Albert Camus' «Pesten», Bertrand Russells radikale essays, Günther Anders' bøker, og alt eg rekk å lese av pasifistisk litteratur. Bøker om kvinner av kvinner med eit ærleg kvinnesyn – bøker og skodespel av dei få menn som forstår kvinna si underlege plassering i samfunnet. Euripides' tragedie «Medea» skulle vere eit skoleeksempel.

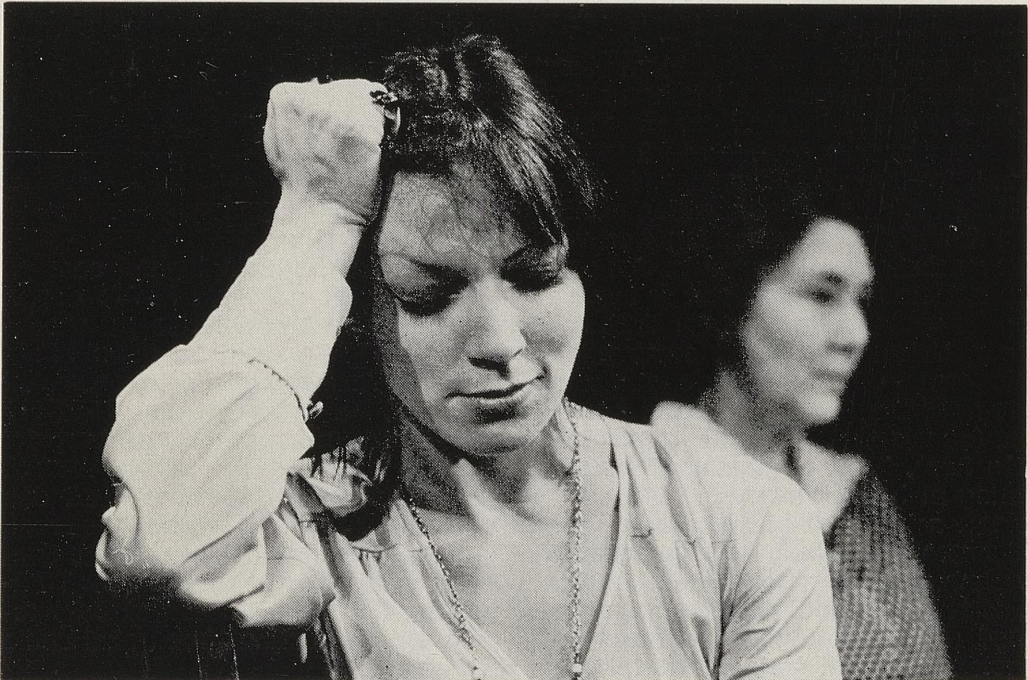
Reiser/opphald i utlandet: Frankrike 1938–39. Studiereiser: Sverige, Danmark, Vest-Tyskland, Jugoslavia, Italia – gjennom mange år – og frå ein månad til fire månader om gongen. I 1959 vart eg invitert av Kinas kvinne-

samband – som privatmenneske – til å bli med ein kvinnelegasjon frå Norden på ein månads reise i Kina. Turen gjekk over Moskva til Peking, med tog til Shanghai, langs kysten nordover til Shenyang og attende til Peking.

Sjølvbiografiske data: Familien min flytta i 1913 til Stavanger. Etter artium tok eg førebunde prøver til det juridiske studium, og studerte i to år jus i Oslo. Byrja å skrive til aviser – og vart av redaktør Chr. Oftedal oppmuntra til å halde fram. Etter Hallings journalistiskole reiste eg til Paris. Under den spanske borgarkrigen heldt eg foredrag om Spania (v. Norsk Folkehjelp) og vitja og skreiv om den spanske barneflyktingleiren i Ord-rup, Danmark. Det gjorde eit uutslet-teleg inntrykk. I 1939 vart eg gift med forfattere Finn Havrevold. Vi har to døtrer – ei fødd like før, den andre like etter krigen. Under krigen byrja eg som omsetjar. Gjennom ein del haustse-songar var eg på frilans basis bok-meldar i Arbeiderbladet. Var sporadisk medarbeidar i Dagbladet, under signa-turen G. Ø. – og i damebladet «Urd», der eg skreiv om teater mellom anna. Skreiv artiklane «Kvinnen og litterat-uren» og «Kvinnen og teatret» i opp-slagsverket «Kvinnens verden». Av til-litsverv har eg hatt formanns (for-kvinne) jobb i Oslo Kvinnesaksfore-ning, vore redaktør for «Kvinnesaks-Nytt», er Rådsmedlem i Human-Etisk Forbund og har i mange år vore med-lem av Folkereising mot krig.

Gunvor Øwre

NOTAT UNDER SKRIVINGA

Marta har levd det tradisjonelle mor-hustru-husmor-livet. I ungdommen, da ho studerte, var ho opprørt over Freuds lære. Ho kom ikkje så langt at ho vart ein medviten opprørar — ein lagnad ho deler med dei fleste kvinner. Det er ikkje noka sjølsagd sak at kvinner lærer å **tenkje**, trekkje ut røynsler frå opplevingane sine, og **bruke** røynslene som opning til erkjenning.

Forelsking gjer blind, vi veit det, og Marta **trudde** på dette at mannen hennar var annleis enn andre —

Eros og psyke — Kvitebjørn kong Valemon og prinsessa. I folkeeventyra ligg det utforska stoff om plassen til kvinna gjennom overføring frå land til land, folklore og folkeminne, folketradisjon i diktning, musikk, seder, skikkar og tru. Folkeminneforskning har vore eit maskulint forskarområde. Det greske antikke samfunnsbiletet er bygd av og for menn. I eventyret om Kvitebjørn kong Valemon skin det same biletet gjennom — dette underlege motivet med prinsen (Eros) som kjem i mørkret (og var ein annan når kvinna ikkje såg han). Men for han vart det livsfarleg at ho såg han.

Marta er eit åtak på det tradisjonelle kjønnsrollemønstret i vårt samfunns-system. Vårt samfunnssystem er bygd slik at ei kvinnefrigjering er umogleg med mindre dei som vil kjempe mot systemet, går til åtak på det militære

maktapparatet. Arméen et eit manns-samband, integrert i sjøve samfunnet, som ved si autoritets- og ver-lydig-lære får større og større makt, nær sagt **alt** kan hæren påby menneska å gjere.

Angst. **Sjøve** opp- og kapprustinga må vi kjempe mot, fordi kvinnene i eit militært samfunn berre blir mennene sine **kvinner**.

OM MARTA

«Marta» har hatt ein lagnad som på mange vis er sjeldsynt i våre dagar. Gunvor Øwre byrja skrive på skodespelet i 1971 — i 1975 kom det ut i bokform på Aschehoug. Før skodespelet var kjøpt inn av noko teater! Slikt har ikkje hendt på år. Men kjøpt vart det — ikkje berre av Det Norske Teatret. I Radioteatret vart det sendt alt den 21. oktober i fjor, i Kirsten Sørliens regi, og med Wenche Foss i tittelrolla. Sveriges Radio har kjøpt stykket for TV 2-teatern, der Gun Jönsson skal ha regien og Margaretha Krook skal spele Marta.

Sjølv har Gunvor Øwre gitt denne knappe karakteristikken av stykket sitt: «Ho er husmor, bortimot 50 år, og ber det bibelske namnet Marta. Ho har godtatt å arbeide i heimen fordi ho fekk barn. Så skjer noko i familien. Det blir eit oppbrot og Marta byrjar å forstå og sjå sin eigen situasjon – kva ho har blitt, kva ho har fått ut av livet.»

«Marta» er eit familiedrama, men først og sist er det eit skodespel som har vakse ut av Gunvor Øwres engasjement i kvinna sin situasjon, i familien og i samfunnet. I ulike intervju (Dagbladet og Programbladet) har Gunvor Øwre formulert sitt syn på denne problematikken: «Ein kan jo som kvinne føle mange ting, men det er kjensler som sjeldan blir formulerte i ord. Ofte fordi ein stagnerer innanfor veggene i heimen, virkefeltet ute i samfunnet er stengt for ein. Husmora har ein nøkkelposisjon i samfunnet, den er berre ikkje reelt fundert, samfunnsmessig sett. Grovt sagt blir husmora, kvinna med det «heilage kall», ofte ei støytpute mellom dei andre familiemedlemmene.

Vi har om lag 750 000 husmødrer. Av desse er det fleire og fleire som går ut i arbeidslivet, samstundes som dei ber byrdene ved arbeidet heime. At kvinner søker ut er ikkje rart, dei slepper ut av isolasjonen, dei møter medsøstre og føler solidaritet med dei. Men det hjelper ikkje situasjonen for dei heimeverande. Deira solidaritet er knytt til mannen, først og sist, avhen-

gige som dei er av sin private arbeidsgivar og forsørgjar ... og av familien sin sosiale status.»

Gunvor Øwre meiner at å forsørgje eit friskt, vakse menneske burde vere forbode i Grunnlova. Slik det no er avvæpnar ein husmora og gjer henne utan ansvar for det som skjer i verda. Og det er sjølve familieforma ho vil til livs.

«Alt i vårt samfunn tener mannen sin dominans – religion, historie, litteratur, konvensjonar og tabu, moral og umoral – ein riktig solid mur kring eit system det ikkje skal bli lett for kvinna å rasere – for ho bør vel ikkje la seg lokke innanfor murane, bli den vesle flinke «veslebroren» til mannen, og gi opp sin eigenart? Psykologien? Den tener systemet. Freud gjekk ikkje frå sitt syn at kvinna er mannen underlegen og at ho misunner han alt. Til og med korleis han er skapt! Kvifor skulle vi det? Eg synest vi er riktig bra skapt, eg trur at – unge og eldre – kvinner har det godt om dei har varme og eros i sine forhold. Mennene har det slett ikkje så godt, dei har mi fulle medkjensle jævli som dei har det, i det morderiske konkurransesamfunnet dei slåst i.

Kvinnene må vakne – og sjå krig som ei umogleg løysing på eitkvart problem. Utan å gå inn for nedrusting, for pasifisme, kan dei aldri gjere seg noka von om å bli sett på som det feminine **medmennesket**. Kvinnene må få den plass i verda dei har krav på som medmenneske.»

ARNA HAMMERSMARK

Arna Hammersmark, som debuterer som instruktør med «Marta», har gått ein heilt uvanleg veg til regiarbeid. Ho er, etter det vi veit, den einaste som har tatt spranget frå sufflørkasse til regipult!

Arna er 32 år gammal, og opphavleg jærbu. Ho kom tidleg i kontakt med teatret – ved Rogaland Teater har dei som kjent eit barneteater der det er barna sjølve som spelar, og der kom Arna med, i Bjørn Endresons sjefstid. Etter endt realskole visste ho at ho ville arbeide med teater, men ho visste òg at skodespelarinne ville ho ikkje bli! Vi treng ein sufflør, sa da Bjørn Endreson, du har ikkje lyst til å prøve det? Og dermed var det avgjort.

Så var Arna sufflør på Rogaland Teater i fleire år, heilt til Pål Løkkeberg kom dit og sette opp «Hedda Gabler» (med ekteparet Mona Hofland/Espen Skjønberg) og fekk lokka Arna med seg til Oslo og Fjernsynsteatret. Der vart ho òg i nokre år, samstundes som ho arbeidde på Chat Noir om kveldane. I denne tida var det ho kom i kontakt med Sølvi Wang, og her på teatret hugsar vi godt kva Sølvi sa da ho skulle til å arbeide med sin einmannsrevy «Song of Sølvi» – eg **må** ha Arna som sufflør! Dermed – i februar 1969 – kom Arna til Det Norske Teatret, og her har ho vore sidan. Og her vil ho bli, seier ho!

Arna har alltid vore ei aktiv jente, ei jente med meiningar og meiningars

mot. Ho tok initiativet til å få starta Norsk Sufflørforbund, og fekk gjennom foreininga innført skikkelege lønns- og arbeidsvilkår for denne gruppa på teatret. At ho har tillit hos sine kollegaer, skulle vere klart ved det at ho sit i styret på Det Norske Teatret som personalet sin representant.

Men kvifor regi? Det byrja for alvor hausten 1975, da Arna var regiassistent for Bjørn Endreson på «6 bekkett» – dei hadde funne kvarandre att på Det Norske alt i 1970, på «Mens vi ventar på Godot», der Arna var sufflør. Deretter gjekk det slag i slag. Da Gunnel Lindblom kom til teatret for å instruere «Det gode mennesket i Sezuan», var Arna ein vaken og aktiv regiassistent. Så følgde to oppgåver saman med Tormod Skagestad, «Lang dags ferd mot natt» og «Ettermæle». Ho hadde òg ein finger med i «Landskap – Stille – Natt» saman med Bjørn Endreson, og dei held fram etter «Marta» med «Ingenmannsland».

Etter alle desse regiassistent-oppgåvene – så tett på einannan at det knapt vart tid til å trekkje pusten mellom kvar! — var det naturleg å gå på ei sjølvstendig oppgåve. Mykje har ho òg lært gjennom alle åra som sufflør, sjølv sagt! Men som regiassistent fekk Arna høve til å arbeide såpass sjølvstendig, at ho kjende seg mogen for sjølvstendig arbeid. Som ho seier sjølv, det måtte bli no eller aldri!

Og Arna synest sjølv det var særskilt artig å få debutere med norsk dra-

måttikk. På spørsmålet om kvifor «Marta», får vi det einfelte svaret: «Eg gjekk på Marta fordi eg trur på henne!» Vi seier tvi-tvi!

Arna Hammersmark og Kjersti Fjeldstad.
(Foto: Bjørn Fjortoft.)

KJERSTI FJELDSTAD

Kjersti Fjeldstad er til dagleg å sjå i full fart omkring i «gardane» — blant dei mange meir eller mindre snirklete og rare gamle hus dette teatret eig i Karl Johan-kvartalet. Her vil den innvigde vita at vi finn teatrets målaral, systove, snekkarverkstad, rekvisittlager, kontor, prøvelokale — i det heile, det er utruleg mykje som går føre seg her! Den målingsflekka overallen avslører at Kjersti har sitt arbeid på målaralen! «Marta» er den første scenografi-oppgåva hennar, og i motsetnad til mange av våre etablerte scenogra-

far har Kjersti utdanning i faget! Men det får ein ikkje her heime — korkje regi eller scenografi er fag det er mogleg å få utdanning i her til lands. Så dersom ein meiner — som Kjersti — at det finst ting det går an å lære på ein skole, er den triste situasjonen i dag at ein må utanlands.

Og Kjersti søkte opptak på scenografi-lina ved Akademie Mozarteum i Salzburg — som første nordmann. Opp- taksprøva omfatta teikningar ho hadde med seg, teikningar ho måtte utføre der, tidfesting av ei rad målarstykke, og ein underleg fargekabal! Inn kom ho — og etter fire år (1971–75) var ho ein av 5 som tok diplom, av dei 16 som hadde byrja. Det ho sakna mest i skoletida, var praktisk tilknytting til teaterskolen. Rett nok gjekk eit obligatorisk praksisår inn i studietida — det året var ho på målaralen på Det Norske — men likevel var det vanskeleg i studietida å få høve til å omsetje teori i praksis.

Dess morosamare var det no å sleppe til, sjølv sagt! Og som Kjersti er den første til å seie — ho har hausta røynsler gjennom dette debut-arbeidet som ho ser på som svært verdfulle. Praktisk sett har ho lært svært mykje, både av det negative og det positive som alltid vil skje i ein slik samarbeidsprosess. Mellom anna fann ho ut at det ikkje alltid var like lett å vere skapande scenograf og samstundes passe arbeidet sitt på ein travel målaral! Men ho held fram der, og vonar at fleire oppgaver vil melde seg etterkvart.

«Medan dei var på ferdavegen, kom han til ein liten by; der var det ei kvinne som tok imot han i huset sitt; namnet hennar var Marta. Ho hadde ei syster som heitte Maria, og ho sette seg nedmed Herrens føter og lydde på ordi hans. Marta hadde det so annsamt med å stella til mykje for han at ho ikkje hadde tankar for anna. Ho gjekk fram og sa: Herre, bryr du deg ikkje um at syster mi let meg vera åleine um å stella for deg? Seg då til henne at ho skal hjelpa meg!

Då svara Herren: Marta, Marta, du gjer deg hugsott og uro med mange ting; men det er eitt som trengst! Maria hev valt seg den gode luten, og den skal ikkje takast ifrå henne.»

PÅ DET NORSKE TEATRET I VÅR

På Hovudscenen:

Olav Duun:

MEDMENNESKE

Dramatisert av Knut Hergel og Olav Duun.
Regi: Pål Skjønberg, scenografi: Snorre Tindberg.

Med TORGEIR FONNLID, RAGNHILD HILT, INGOLF ROGDE, TORDIS MAURSTAD, ASTRID SOMMER, WENCHE MEDBØE, KÅRE WICKLUND, JULIE ØKSNES, ODD JAN SANDSDALEN, KAARE KROPPAN, FRIMANN FALCK CLAUSEN.

Ludvig Holberg/Tormod Skagestad:

JEPPE

Musikk av Egil Monn-Iversen. Regi: Svein Erik Brodal og Henny Mürer, koreografi: Henny Mürer, scenografi: Gunnar Alme, musikalsk leing: Egil Monn-Iversen.

Med ROLV WESENLUND, SØLVI WANG, ROLF JUST NILSEN, SVERRE WILBERG, MAGNE LINDHOLM, ØIVIND BLUNCK, ROLF SAND, DAG SANDVIK, LEIF R. BJØRNESETH, JON BERLE, MAGNUS TVEIT, KJERSTI ALVEBERG, ANDREAS KOLSTAD, TOVE EDWARDS, NINA HARTE, ELIN OSJORD, BIRGITTA REVOLD, SVENN BERGLUND, RUNAR BORGE, PER-ARNE SKAR.

Jean Giraudoux:

UNDINE

Musikk av Eyvind Solås. Omsett av Halldis Moren Vesaas. Regi og dekor: Karel Hlavaty, kostyme: Nina Martins.

Med WENCHE MEDBØE, BJØRN SKAGESTAD, LASSE KOLSTAD, ØYVIND ØYEN, SIRI ROM, JOHAN KJELSBERG, RAGNHILD HILT, BAB CHRISTENSEN, HARALD HEIDE STEEN, BJØRN FLOBERG, ODD FURØY, BJØRN JENSEG, TROND BRËNNE, VIDAR WOLD, RAGNAR DYRESEN, ELISABETH SAND, MARIANNE KROGH, TOVE SKAGESTAD, BRITT ELISABETH HAAGENSLI.

Stephen Poliakoff:

CITY SUGAR

Omsett av Svein Selvig. Regi: Harald Hoaas, scenografi: Dag Frogner.

Med ØIVIND BLUNCK, SVEIN TINDBERG, SVERRE WILBERG, EVA SOLBAKKEN, BRITT LANGLIE, TRINI LUND, BJØRN SUNDQUIST.

For barna

Tor Åge Bringsværd:

DEN STORE FARGESLUKAREN

Musikk av Trygve Madsen. Til nynorsk ved Leif Mæhle. Regi og koreografi: Runar Borge, scenografi: Thore Hansen, musikalsk leing: Tor Hultin/Kari Stokke.

Med SVEIN TINDBERG, TRINI LUND, JOHAN KJELSBERG, KJERSTI ALVEBERG, SVENN BERGLUND, LEIF R. BJØRNESETH, TOVE EDWARDS, NINA HARTE, ELIN OSJORD, BIRGITTA REVOLD, PER ARNE SKAR, ARNE BRÆKKE, STEIN KIRAN, PER MARGELL.

På Scene 2

JACQUES BREL ER HER I KVELD

OG BUR BRA I PARIS

Samansett av Eric Blau og Mort Shuman, norsk tilrettelegging Bjørn Endreson. Omsetjing, regi og scenografi: Bjørn Endreson, musikalsk leing: Tor Hultin.

Med LASSE KOLSTAD, ANN MARIE NØDDELUND, TONE RINGEN, LARS KLEVSTRAND.

Mark Medoff:

NÅR KJEM DU ATT, RED RYDER?

Omsett av Paal-Helge Haugen. Regi: Jon Heggedal, scenografi: Einar Dahl.

Med MARIT KOLBRÆK, ARE STORSTEIN, BJØRN FLOBERG, VIDAR SANDEM, TONE RINGEN, ALF MALLAND, ASBJØRN TOMS, UNN VIBEKE HOL.

Harold Pinter:

LANDSKAP – STILLE – NATT

Omsetjing, regi og scenografi: Bjørn Endreson. Med ULRIKKE GREVE, PÅL SKJØNBERG, TOM TELLEFSEN.

Harold Pinter:

INGENMANNSLAND

Omsetjing, regi og scenografi: Bjørn Endreson. Med BJARNE ANDERSEN, GISLE STRAUME, TOM TELLEFSEN, SVEIN ERIK BRODAL.

